

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Маргарет Димитрова

по конкурса за доцент в професионално направление 2.1. Филология, обявен в ДВ 13 от 14.02.2025 г. за нуждите на Кирило-Методиевския научен център – Българска академия на науките

Единствен кандидат в обявения конкурс за доцент е д-р Цветомира Данова. Познавам научната работа на кандидатката още от времето на нейната докторантура и впечатлението ми е, че тя е много задълбочен палеославист, който се отнася отговорно към своите проучвания и който има всички знания, за да направи прецизна оценка на изследваните от нея извори.

В обявения конкурс тя кандидатства с две монографии (една на български и една на английски), с шест студии (една самостоятелна и пет в съавторство с водещи български учени) и с шест самостоятелни статии. Всички те говорят за високата степен на компетентност на своята авторка.

Най-новата (от 2024 г.) монография на д-р Данова, озаглавена „Правописът на Псалтира на цар Йоан Александър (ръкопис 2 от Научния архив на БАН)“ е публикувана в авторитетната в палеославистиката поредица Кирило-Методиевски студии, кн. 34 и съдържа 168 стр. Тя е посветена на един изключително важен среднобългарски ръкопис – Песнивеца на Цар Йоан Александър, по-специално на неговия правопис. Методологически правилно д-р Данова анализира правописните навици и предпочитания на четиримата му преписвачи първоначално поотделно, а след това в съпоставка. Първом тя точно идентифицира кой от тях кои текстове е преписал (те се различават по жанр и по време на създаване). Сетне подробно и вещо тя проследява дистрибуцията на буквите за вокали, за някои съгласни, надредните знаци и пунктуацията у отделните коисти. Накрая прави съпоставка с правописа на други среднобългарски ръкописи. Похвално е, че тя основава анализите си на цялостна ексцерпция на материала и привежда статистически данни, което гарантира обективност на заключенията ѝ.

Авторката познава отлично научната терминология и мнения за различни фонетични процеси в историята на българските диалекти и за варирането на правописната норма в

средновековните паметници и се стреми към обективен анализ на правописа, без да се впуска в излишни за този случай, при тази поставена цел хипотези за развоя на фонологичната система. Бих ѝ препоръчала да запази този подход и при примерите за правописа рѣ, лѣ, нѣ. С основание тя цитира проучванията на водещи учени, че правописът рѣ, лѣ, нѣ е възникнал още в глаголическите паметници и се среща широко в среднобългарските кирилски ръкописи. Тя познава и мнения защо се установил този правопис и какво би могъл да означава на фонетично ниво. Не е нужно обаче в анализа на правописа на конкретен ръкопис тя да изказва предположения за изговора, защото ние не знаем как точно са произнасяли тези буквени съчетания конкретните преписвачи на Песнивеца.

Адмирации заслужават анализите на правописа на гръцките заемки в книгата и особено приложенията, съдържащи пълна ексцерпция на формите в Песнивеца и гръцките им съответствия. Като сравнява тези форми с най-авторитетните анализи на правописа на заемките в старобългарските ръкописи, с основание изследователката заключава, че повечето от изследваните от нея форми в Песнивеца следват установения правопис още в старобългарската епоха. Тук бих предположила тя да подсили този извод с посочването отново на примери като *евга*, *моси*, *иерданъ*, *асуръ* в съпоставка със старобългарските ръкописи, от една страна, а от друга, в протитовес на по-новите форми *ева*, *моисей*, *юрданъ*, *асуръ* в по-късни ръкописи. Принципно някои форми на гръцките заемки са характерни за определена текстологична редакция, например в случая за архаичната редакция на Псалтира срещу, да речем, формите в редакцията в Норовия псалтир или в Атонската редакция, други пък форми не зависят от текстологичната редакция (обикновено на заемки с по-висока фреквентност) – те са представителни за определен тип правопис.

Високо ценя и другата монография на Цветомира Данова: *John of Damascus' Marian Homilies in Mediaeval South Slavic Literatures*. Berlin: Peter Lang GmbH Internationaler Verlag der Wissenschaften, 2020 (=Studies on Language and Culture in Central and Eastern Europe 36), 542 pp. В нея тя с вещина разглежда преводите на три хомилии на св. Йоан Дамаскин, посветени на Богородица (два превода на две хомилии за Успение Богородично и два превода на Словото за Рождество Богородично). Д-р Данова основава изводите си на подробен и прецизен анализ на преписите и очертава текстологичната картина, търсейки най-близките до средновековните славянски версии гръцки текстове. Както е

методологически обосновано, едва след това тя прави анализ на преводаческите техники и на езиковите особености: морфосинтактични и лексикални – анализи, които се отличават с висок професионализъм и помагат за локализирането и датирането на преводите – един преславски и три по-късни, може би атонски и търновски. Приносни са и анализите на библейските цитати в тези преводи, защото те също допринасят за локализиране и датиране на преводите. Много ценно е, че д-р Данова прилага и издания на хомилиите във втората част на книгата си – преводите според внимателно подбрани преписи и с множество разночетения от други свидетели са предадени паралелно с гръцкия текст. Чрез тези прецизни издания и чрез направените словници авторката не само защитава своите изводи, но и дава възможност за бъдещи съпоставки с преводаческите предпочитания в други старобългарски и среднобългарски преводи и показва как лексикалните избори и особено на терминологичната богословска лексика може да се използва като аргумент при локализиране и датиране на даден превод.

Характерно за научния профил на д-р Данова е, че тя работи в различни полета на палеославистиката, които изискват различна компетентност, при това все с безупречна вещина, прецизност, обективност и задълбоченост. Такава широка компетентност се изисква обикновено за академичната длъжност професор. Например, в студиите N 3, 4, 5, 6 са анализирани конкретни ръкописи и техният състав, за да се очертае хомилитичният свод в триодните панигириди. Различни хомилии: разпространение на преводите, анализ на преводаческите техники и езикови особености, са обект на статии N 9, 10, 11, 12, 13. Всички тези проучвания са принос в изясняване на старобългарския и среднобългарския хомилитичен репертоар и в разпространението на старобългарските и среднобългарските преводи, както и на представата ни за преводаческото майсторство и предпочитания на книжовниците. Друга трудна тема са екзегетичните текстове (статии N 7 и 8): Цветомира Данова заедно с професор Мария Спасова анализират езиковите особености на ранния старобългарски превод на Исихиевите тълкувания и с това допринасят за анализа на рецепцията на този богословски жанр в средновековната българска книжовност, както и за езиковите черти като фактор при определяне на времето и мястото, където е извършен даден превод.

Няма как да не отбележа и факта, че от 2008 г. досега кандидатката е допринесла за реализирането на осем научни проекта с различна тематика, включително средновековно

българско ръкописно наследство, история на кирилицата, използване на дигитални ресурси за проучване и съхранение на средновековните ръкописи и др.

Научните тези на кандидатката са апробирани на международни научни конференции – списъкът е дълъг. Свидетелство за научните ѝ открития и постижения е цитирането на публикациите ѝ – преброих според списъка, който тя е приложила, 49 – в български и европейски издания.

В заключение, смятам, че научните публикации на д-р Данова, засягащи няколко сфери на палеославистиката, доказват по безспорен начин, че тя има компетентността и научните постижения, за да заеме академичната длъжност „доцент“ в Кирило-Методиевския научен център – Българска академия на науките, което горещо препоръчвам на научния съвет.

24.VI.2025 г.